

مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۵، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۵، شماره پیاپی ۱۵

شاپای الکترونیکی: ۲۳۸۳-۲۴۹۵

شاپای چاپی: ۲۳۲۲-۲۵۱۴

<http://jrpp.um.ac.ir>

تحلیل زمینه‌ها و علل به‌کارگیری کودکان در فعالیت‌های کشاورزی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان ماهیدشت شهرستان کرمانشاه)

فرانک کرمان^{۱*} - علی اصغر میرک زاده^۲ - کیومرث زرافشانی^۳

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

۲- استادیار ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

۳- دانشیار ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۷/۲۹ صص ۱۶۳-۱۷۸ تاریخ تصویب: ۱۳۹۵/۰۴/۲۸

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف کلی تحلیل زمینه‌ها و علل به‌کارگیری کودکان در فعالیت‌های کشاورزی در مناطق روستایی انجام گرفته است. **روش:** جامعه آماری پژوهش شامل سه گروه کودکان کار ۵ تا ۱۸ سال (۹۳۴ نفر)، والدین کودکانی که کودکانشان در مزارع کار می‌کنند و کارشناسان ادارات مرتبط با کار کودکان است. روش نمونه‌گیری در بخش کودکان به صورت طبقه‌ای با انتساب متناسب حجم صورت گرفت و اعضای نمونه با استفاده از جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) ۲۷۲ نفر تعیین شد. در جامعه والدین به دلیل نبود آمار دقیق در این زمینه از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. کارشناسان مربوطه نیز که ۳۰ نفر بودند، به صورت تمام‌شماری مورد بررسی قرار گرفتند. جهت جمع‌آوری اطلاعات از پرسش‌نامه ساختاریافته بهره گرفته شد و به منظور تعیین روایی از روش تأیید متخصصان، جهت تعیین پایایی ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد (علل 0/83 = و زمینه فعالیت کودکان 0/95 =). جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS بهره گرفته شد.

یافته‌ها: طبق نتایج تحقیق، کودکان مواردی هم‌چون ارزان بودن استفاده از کودکان، زبرورنگ بودن آن‌ها و ایجاد مسؤلیت‌پذیری را از عوامل اصلی کار کودکان بیان کردند. این در حالی بود که والدین به عواملی هم‌چون عدم آگاهی والدین از خطرات کار کردن، ارزان بودن استفاده از نیروی کار خانوادگی، گوش‌به‌حرف بودن کودکان اشاره کردند. از طرفی، کارشناسان مهم‌ترین دلیل کار کودکان را، ارزان بودن استفاده از نیروی کار خانوادگی، فقر خانواده و وجود پدر و مادر از کارافتاده بیان کردند.

محدودیت: محدودیت منابع فارسی در رابطه با موضوع تحقیق و مشکل بودن برقراری رابطه با کودکان، از عمده‌ترین چالش‌های تحقیق است. **راه کارهای علمی:** با توجه به یافته‌های تحقیق توصیه می‌شود که با ایجاد تنوع در منابع درآمدی روستاییان، میزان درآمد خانوارهای روستایی را ارتقا داده تا سرپرستان به جای به‌کارگرفتن اجباری کودکان خود، از کارگران ماهر استفاده و از این طریق فشار کم‌تری بر کودکانشان تحمیل کنند. **اصالت و ارزش:** تا کنون تحقیقی در این زمینه در ایران صورت نگرفته است. **کلیدواژه‌ها:** کشاورزی، روستا، کودک، کودک کار، ماهیدشت.

ارجاع: کرمان، ف، میرک‌زاده، ع. ا. و زرافشانی، ک. (۱۳۹۵). تحلیل زمینه‌ها و علل به‌کارگیری کودکان در فعالیت‌های کشاورزی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان ماهیدشت شهرستان کرمانشاه). *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، (۳) ۵، ۱۶۳-۱۷۸.

<http://jrpp.um.ac.ir/index.php/RRP/article/view/50793>

۱. مقدمه

۱.۱. طرح مسأله

در بسیاری از کشورهای کم‌درآمد، کشاورزی بخش بزرگی از فعالیت‌های اقتصادی و حتی نسبت بالایی از اشتغال را تشکیل می‌دهد. به گزارش سازمان بین‌المللی کار^۱ (۲۰۰۶)، هفتادوپنج درصد از ۱/۱ میلیارد جمعیت فقیر جهان با درآمد کم‌تر از یک دلار در روز، در مناطق روستایی زندگی کرده و زندگی آن‌ها به طور مستقیم و غیرمستقیم به کشاورزی برای امرار معاش وابسته است. کودکان کار، نشان‌دهنده یک منبع سرشار از نیروی کار ارزان هستند (بانک جهانی^۲، ۲۰۰۳؛ احمد، هیل، اسمیت، ویسمن و فرانکن‌برگر^۳، ۲۰۰۷، ص. ۵۸). فقر، محدودیت دسترسی به آموزش، تکنولوژی نامناسب کشاورزی، نگرش سنتی نسبت به مشارکت کودکان در کشاورزی و غیره، علل اصلی کار کودکان در کشاورزی است (سازمان بین‌المللی کار، ۲۰۱۴، ص. ۵). بسیاری از کودکان کار، نیاز به جمع‌آوری پول برای تحصیل و درآمد خانوار هستند، فقر باعث شده است که کودکان برای بقای خود کار کنند و بسیاری از والدین در کار به فرزندانشان وابسته هستند. حتی اگر آن‌ها بدانند که کار آن‌ها اشتباه است (سازمان بین‌المللی کار، ۲۰۱۰). کار کودکان یک موضوع مهم جهانی مرتبط با فقر، رشد نامتوازن، فرصت‌های آموزشی نامناسب، نابرابری جنسیتی، مقررات ناکافی برای محدود کردن کار کودک، عدم آگاهی عمومی و طیف وسیعی از خطرات بهداشتی است (فراستیری^۴، ۲۰۰۲، ص. ۸). آمارهای مختلفی وجود دارد که نشان می‌دهد تعداد کارگران کودک افزایش پیدا کرده است؛ به طوری که از ۲۴۶ میلیون نفر در سال ۲۰۰۵ به ۳۱۷ میلیون نفر در سال ۲۰۱۴ رسیده است. براساس گزارش سالانه سازمان بین‌المللی کار، تعداد کودکان کار در سال ۲۰۱۴ برابر با ۳۱۷ میلیون نفر که ۴۷ میلیون نفر آن‌ها بین سنین ۱۵ تا ۱۷ سال هستند. از طرفی، ۶۰ درصد کودکان کار جهان در سال ۲۰۱۴ مشغول به کار، در بخش کشاورزی می‌باشند (گزارش سالانه سازمان بین‌المللی کار، ۲۰۱۵، ص. ۳۵). کشور ایران نیز از این معضلات در امان نبوده؛ به طوری که یونیسف در گزارش خود درباره ایران آورده است که ۱ تا ۳ درصد کودکان ۶ تا ۱۴ ساله ایرانی کار می‌کنند و به مدرسه نمی‌روند (کلانتری و کیانی، ۱۳۸۵، ص. ۲۹۱). در استان کرمانشاه نیز وضع چنین است و در روزنامه باختر که

در تاریخ ۲۴ اردیبهشت ۱۳۹۴ منتشر شد، گزارش کرد که ۱۵۰۰ تا ۲۰۰۰ کارگر کودک در کرمانشاه وجود دارد. در این میان، شاید گروهی چنین بیندیشند که کار کودکان در مزارع کشاورزی جز فرهنگ روستائینی بوده و هیچ آسیبی کودکان را تهدید نمی‌کند؛ اما باید توجه داشت که کشاورزی، جنگل‌داری و معادن، سه بخش خطرناکی هستند که بیش‌ترین آمار مرگ‌ومیر در محل کار را به خود اختصاص داده و از میان ۳۳۵ هزار مرگ‌ومیر در محل کار، ۱۷۰ هزار در بخش کشاورزی رخ می‌دهد (سازمان بین‌المللی کار، ۲۰۰۰) که حدود ۶۰ درصد (یا ۷۰ میلیون نفر) از همه کودکان کار، در بخش خطرناک کشاورزی در سنین ۵ تا ۱۷ سالگی فعالیت دارند. این تعداد در مقایسه با بخش صنعت (۷ درصد)، خدمات (۲۶ درصد) و سایر بخش‌ها (۷ درصد) بسیار زیاد است (سازمان بین‌المللی کار، ۲۰۱۱، ص. ۴). در استان کرمانشاه ۲۶۷۰ هزار هکتار اراضی کشاورزی (در زمینه‌های زراعی و باغی و غیره) وجود دارد که بالاترین سهم در استان مربوط به شهرستان کرمانشاه با ۶۲۵ هزار هکتار اراضی کشاورزی است. در این بین، بالاترین و وسیع‌ترین دهستان استان به بخش ماهیدشت با ۴۵۵۶۷ هکتار اراضی تعلق دارد. بخش ماهیدشت، دربرگیرنده بزرگ‌ترین و وسیع‌ترین دشت استان با ارتفاع ۱۴۰۰ متر از سطح دریا می‌باشد، از طرفی، به دلیل دارابودن بالاترین سطح ایستایی آب در استان، اکثر کشاورزان این منطقه آبی‌کار هستند. بنابراین، بیش‌ترین فعالیت کشاورزی دیم و آبی در این دهستان قرار دارد. از این رو، انتظار می‌رود با توجه به وسعت بالای این دهستان در سطح استان و به مراتب بالابودن پتانسیل‌های کشاورزی در این دهستان، نیاز به نیروی کار مخصوصاً در بخش کشاورزی در این دهستان بیش از هر نقطه دیگر در استان کرمانشاه محسوس و ملموس باشد. با توجه به وسع بودن سطح اراضی این دهستان و از طرفی، پایین بودن سطح اقتصاد خانوارها جهت به‌کارگیری نیروی کارآموزش‌دیده، می‌توان اظهار داشت که کودکان زیادی درگیر کار در بخش کشاورزی این دهستان خواهند شد؛ علاوه بر این، با توجه به حضور محقق در جامعه مورد مطالعه و دستیابی به نتایجی مبنی بر این که در دهستان مذکور کودکانی مشاهده شدند که به دلیل فقر مالی از ادامه تحصیل سرباز زدند و در فعالیت‌های کشاورزی مشغول شدند.

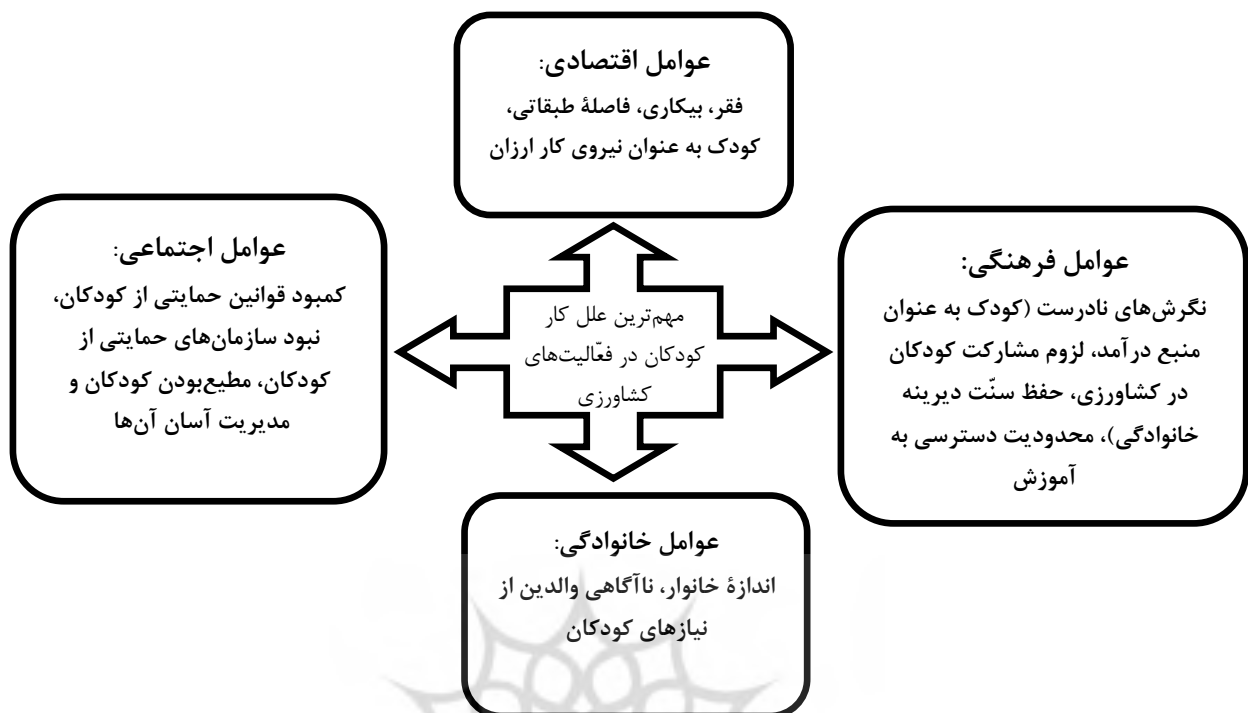
است. از طرفی، مطالعات بر روی خانواده‌های مکزیک‌نشین داد که ارتباط منفی و معنی‌داری بین تعداد فرزندان و کیفیت زندگی آن‌ها وجود دارد (لوپسون، مون و کنیول^{۱۵}، ۲۰۰۱، ص. ۱۷۵؛ بیندر و اسکروگین^{۱۶}، ۱۹۹۹، ص. ۱۲۳). صدیقی و پاترینوس^{۱۷} (۱۹۹۵) در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که رابطه مثبتی بین کار کودکان و اندازه زمین وجود دارد. کاستر و ادوکیا^{۱۸} (۲۰۱۴) به این نتیجه رسیدند که پدر و مادر، کودک، خانواده و جامعه ویژگی‌های تعیین‌کننده کار کودکان و تحصیل هستند. بعضی از مطالعات نشان می‌دهد سواد پدر، رابطه منفی بر کار کودک دارد؛ یعنی هرچه قدر سطح سواد پدر کشاورز بالاتر باشد، میزان به‌کارگیری کودک به عنوان نیروی کار کاهش می‌یابد (کناگراجه و کولامب^{۱۹}، ۱۹۹۸؛ اکپاکپرا و اودیورکوا^{۲۰}، ۲۰۰۶، ص. ۱۴؛ کاستر و ادکویا، ۲۰۱۴، ص. ۲۷۹؛ ادیاتی، کاستر و گبولگان^{۲۱}، ۲۰۱۳، ص. ۴۷). مطالعات کاستر و ادکویا (۲۰۱۴) نشان می‌دهد بین سن کودک و میزان کار، رابطه مثبت وجود دارد؛ به این معنی که با افزایش سن کودک، میزان مشارکت او در فعالیت‌های کشاورزی نیز افزایش می‌یابد. برخی از مطالعات نشان می‌دهد بین سن سرپرست خانوار و میزان کار کودکان، رابطه مثبتی وجود دارد. هرچه سرپرست خانواده مسن‌تر باشد، احتمال این که مشارکت کودک به عنوان نیروی مکمل برای کسب درآمد، در کار بیش‌تر می‌شود (گروتیرت و کانیرت^{۲۲}، ۱۹۹۵، ص. ۱۸۷؛ کاستر و ادکویا، ۲۰۱۴، ص. ۲۷۹؛ اوکپاکپرا و اودیورکوا، ۲۰۰۶، ص. ۱۴). مطالعات دیگری در مورد توزیع جنسیتی مشارکت کار کودکان در عملیات مختلف مزرعه نشان می‌دهد کودکان پسر در تمام رده‌های سنی ۵ تا ۱۷ سال، تقریباً در تمام فعالیت‌های کشاورزی بیش‌تر از دختران درگیر هستند (ادیاتی و هم‌کاران، ۲۰۱۳، ص. ۴۷، کاملاً و کیولند^{۲۳}، ۲۰۰۶، ص. ۳۲۸). صفا، اسما، محمد اکرام، عبدل و دوا^{۲۴} (۲۰۱۱) به این نتیجه رسیدند پسران بیش‌تر از دختران در کارهای کشاورزی شرکت می‌کنند. بنا بر مطالب گفته‌شده، هدف مطالعه حاضر، تحلیل زمینه‌ها و علل به‌کارگیری کودکان در فعالیت‌های کشاورزی در مناطق روستایی است. شکل (۱) چهارچوب مفهومی تحقیق را نشان می‌دهد.

با انتقال یافته‌های این تحقیق به کلیه دست‌اندرکاران و کنش‌گران بخش‌های مختلف؛ اعم از وزارت تعاون، اداره کار و رفاه اجتماعی، وزارت بهداشت، سازمان بهزیستی، انجمن‌ها و سازمان‌های ملی و بین‌المللی دفاع از حقوق کودکان و به‌خصوص دفاع از حقوق کودکان کار و سایر سازمان‌ها و مؤسسات داخلی مربوطه می‌توانند از نتایج این تحقیق بهره‌مند شوند. با این اوصاف، هدف کلی تحقیق حاضر، تحلیل زمینه و علل بروز پدیده کار کودکان در فعالیت‌های کشاورزی در دهستان ماهیدشت است.

۲.۱. پیشینه تحقیق

طبق گزارش سازمان بین‌المللی کار (۲۰۱۴) فقر، محدودیت دسترسی به آموزش، تکنولوژی نامناسب کشاورزی، نگرش سنتی نسبت به مشارکت کودکان در کشاورزی و علل اصلی کار کودکان در کشاورزی است. بین کار کودکان و فقر، رابطه متقابل وجود دارد. کار کودکان باعث استمرار فقر و فقر باعث ایجاد کار کودک می‌شود (سازمان خوار و بار کشاورزی^۵، ۲۰۱۳، ص. ۲۹).

نیلسن^۶ (۱۹۹۸) بیان کردند که فقر علت اصلی کار کودکان است. وینر، بارا و باجپای^۷ (۲۰۰۶) در مطالعه خود بیان کردند که یکی از دلایل کار کودکان این است که خانواده آن‌ها فکر می‌کنند که کودک باید هنر خانواده را یاد بگیرد و سنت دیرینه‌شان حفظ شود. پاترینوس و شافیک^۸ (۲۰۰۸) معتقدند که فرهنگ یکی دیگر از عواملی است که در شیوع و ایجاد کار کودک مؤثر است. مطالعات انجام‌شده توسط لوئید و براندون^۹ (۱۹۹۴) و گروتیرت^{۱۰} (۱۹۹۸) نشان داد که فرزند، والدین، ویژگی‌های خانگی و حتی ویژگی‌های مدرسه (مانند هزینه مدرسه) متغیرهای مؤثر در کار کودکان هستند. منون، پرلی و روستاتی^{۱۱} (۲۰۰۵) دریافتند کودکان کار یک جای‌گزین برای بزرگسالان هستند. ال گیلانی، خلیلی و ال وحی^{۱۲} (۲۰۰۷) معتقدند که کارفرمایان به دلیل این که کودکان نیروی کار ارزان‌تر، مطیع‌تر و مدیریت آن‌ها آسان‌تر است و از حقوق خود آگاهی ندارند، آن‌ها را به نیروی کار بزرگسال ترجیح می‌دهند. در مطالعه سیمیلر، موکرجی، داوا و دت^{۱۳} (۲۰۰۴)، پاترینوس و سچریولاس^{۱۴} (۱۹۹۷) اندازه خانوار، عامل مهم و تعیین‌کننده‌ای در فعالیت‌های کودکان

شکل ۱- چهارچوب مفهومی تحقیق

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

۲. روش شناسی تحقیق

رویکرد کلی تحقیق حاضر کمی بوده و از لحاظ هدف، کاربردی و نیز از نوع تحقیقات توصیفی و از لحاظ زمانی جزء تحقیقات تک‌مقطعی است و از نوع توصیفی-پیمایشی به شمار می‌رود. جامعه آماری این پژوهش را سه گروه: ۱- کودکان در ۳۸ روستای (تحت پوشش مرکز بهداشت قمشه سید یعقوب) دهستان ماهیدشت که در مزارع خانوادگی یا مزارع دیگران کار می‌کنند، ۲- والدین کودکانی که کودکانشان در مزارع خانوادگی یا مزارع دیگران کار می‌کنند، ۳- کارشناسان مرکز بهداشت قمشه سید یعقوب دهستان ماهیدشت، کارکنان مرکز خدمات جهاد کشاورزی و کارکنان آموزش و پرورش شهرستان ماهیدشت تشکیل دادند (تعداد کل کودکان ۱۸-۵ سال پسر ۴۶۱ نفر و کودکان دختر ۴۷۳ نفر می‌باشند. همچنین، تعداد کارشناسان مرکز بهداشت، کارکنان جهاد کشاورزی و آموزش و پرورش ۳۰ نفر بودند). روش نمونه‌گیری در بخش کودکان به صورت طبقه‌ای با فن انتساب متناسب با حجم (در هر روستا پرسش‌نامه به تناسب تعداد جامعه مورد مطالعه توزیع شد)، انجام گرفت. با توجه به تعداد

حجم جامعه مورد مطالعه در بخش کودکان که ۹۳۴ نفر هستند، حجم نمونه در این پژوهش با استفاده از جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) ۲۷۲ نفر تعیین شد. برای تعیین تعداد والدین به دلیل نبود آمار دقیق در این زمینه از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد و والدینی مورد مطالعه قرار گرفتند که حداقل یک نفر کودک مشغول به کار در یکی از فعالیت‌های کشاورزی به هر شکل داشته باشند. شایان ذکر است با توجه به این که تعداد کارکنان مرکز بهداشت، جهاد کشاورزی و آموزش و پرورش ۳۰ نفر بودند، بنابراین، به صورت تمام‌شماری مورد بررسی قرار گرفتند (البته کارشناسان بهزیستی و کمیته امداد شهرستان کرمانشاه هم مد نظر بودند؛ ولی در طرح هم‌کاری نکردند). ابزار تحقیق پرسش‌نامه‌ای محقق‌ساخته بود که با مطالعه ادبیات تحقیق و مراجعه مکرر به کارشناسان و مسؤولان و مطلعان محلی گزینه‌های آن تدوین شد. به منظور تعیین روایی صوری پرسش‌نامه، از روش بررسی روایی محتوا استفاده شد، به این صورت که پرسش‌نامه در اختیار تعدادی از اساتید دانشگاه و کارشناسان مربوطه (کارکنان بهداشت و کمیته امداد و بهزیستی) قرار داده شد و با مصاحبه حضوری و دریافت دیدگاه‌ها و نظرات آن‌ها برای

استخدام می‌کنند را به ۵ دسته تقسیم می‌کند که عبارت است از: ۱- عدم اجرای مقررات و قوانین ۲- کودکان به عنوان یک منبع کار ارزان ۳- توسعه روستایی و اشتغال ۴- جهانی‌شدن و دسترسی به بازارهای بین‌المللی ۵- صنعت جهانی مواد غذایی کشاورزی و کار کودکان، نقش مصرف‌کنندگان.

۴. یافته‌های تحقیق

۴.۱. ویژگی‌های فردی و اجتماعی کودکان روستایی

براساس یافته‌ها متوسط سنی کودکان مورد مطالعه ۱۴/۳۳ سال (انحراف معیار - ۲/۹۲) می‌باشد. از طرفی، ۶۱/۲ درصد کودکان کار روستایی پسر و بقیه را دختران شامل می‌شوند. براساس یافته‌ها، حدود ۲۰ درصد افراد مورد مطالعه در مقطع ابتدایی، ۴۰/۹ درصد در مقطع راهنمایی و بعد از آن ۳۱/۱ درصد در مقطع تحصیلی دبیرستان مشغول به تحصیل هستند. متوسط سابقه کار کودکان مورد مطالعه ۳۵ ماه (نزدیک به ۳ سال) است. ۷۳/۳ درصد کودکان کار بیان کردند که داخل روستا فعالیت کرده و ۸/۷ درصد کودکان کار برای کار کردن از روستای محل سکونت خود خارج می‌شده‌اند. نتایج در خصوص این که کودکان کار چندمین فرزند خانواده هستند، نشان داد که ۳۵ درصد آن‌ها اظهار داشتند اولین فرزند خانواده هستند. متوسط ساعت کاری کودکان در حدود ۳۳ ساعت در هفته می‌باشد. ویژگی‌های فردی اجتماعی - اقتصادی سرپرستان کودکان یافته‌های پژوهش در خصوص سطح تحصیلات سرپرستان کودکان کار نشان داد، ۴۶/۱ درصد سرپرستان دارای سواد خواندن و نوشتن، ۲۱/۴ درصد سیکل و سایر سرپرستان بی‌سواد است. هم‌چنین، براساس یافته‌های به‌دست‌آمده از مطالعه، ۶۳/۶ درصد سرپرستان کودکان کار کشاورز بودند. نتایج نشان داد، ۸۱/۶ درصد سرپرستان دارای شغل دوم نیستند. بر پایه نتایج به‌دست‌آمده، ۵۲/۴ درصد مادران کودکان کار روستایی، دارای سواد خواندن و نوشتن، ۳۵/۹ درصد بی‌سواد بوده و سایر مادران حداکثر روستایی ۴۹ سال می‌باشد. بر پایه نتایج، متوسط درآمد سالانه خانوار در حدود ۱۰۰ میلیون ریال است. بر پایه نتایج میانگین اراضی سرپرستان خانوار کودکان مورد مطالعه ۵/۵۹ هکتار می‌باشد.

اصلاح و رفع ابهام از سؤالات و گویه‌های پرسش‌نامه، نسبت به روایی آن اقدام شده است. در این تحقیق از روش آلفای کرونباخ جهت سنجش پایایی استفاده شده است. برای این منظور، تعداد ۳۰ عدد از پرسش‌نامه‌های تهیه‌شده به وسیله یک آزمون مقدماتی توسط بخشی از جامعه مورد مطالعه که جزء نمونه نبودند، مورد بررسی قرار گرفته و تکمیل شد. آلفای کرونباخ مربوط به علل کار کودکان برابر با ۰/۸۳ و آلفای مربوط به زمینه فعالیت کودکان ۰/۹۵ بود. به منظور تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS¹⁸ استفاده شد.

۳. مبانی نظری

بخش کشاورزی یکی از بخش‌های مهم اقتصادی کشور است که حدود ۱۳ درصد تولید ناخالص داخلی، ۲۵ درصد ارزش صادرات غیرنفتی، ۲۰ درصد اشتغال و تأمین نزدیک به ۹۳ درصد نیازهای غذایی جامعه و تولید مواد اولیه بسیاری از صنایع دیگر را بر عهده دارد (آقانسیری، ۱۳۹۱، ص. ۶۱). از طرفی، کودکان درصد عمده‌ای از نیروی کار بخش کشاورزی را تشکیل می‌دهند و در این زمینه، نقش به‌سزایی ایفا می‌کنند؛ اما نکته قابل تأمل این است که کار کودکان یکی از موانع دستیابی به اهداف هزاره توسعه (MDGs)، برای همه کشورهای در حال توسعه است (گلوری و ان سیکاک، ۲۰۱۳، ص. ۲). کار کودکان یک مشکل مداوم در سراسر جهان، به‌خصوص در کشورهای در حال توسعه است. کودکان بیش از نیمی از جمعیت کشورهای جهان را تشکیل می‌دهند و نقش مهمی در کشاورزی ایفا می‌کنند (آژانس توسعه بین‌المللی کانادا، ۲۰۰۶، ص. ۲). ماده یک کنوانسیون حقوق کودک، کودک را این‌گونه معرفی می‌کند: «منظور از کودک افراد انسانی زیر سن هجده سال است؛ مگر این که طبق قانون قابل اجرا در مورد کودک، سن بلوغ کم‌تر تشخیص داده شود». بنابر کنوانسیون حقوق کودک، افراد با سن کم‌تر از هجده سال، کودک محسوب می‌شوند (حبیبی، ۱۳۸۱، ص. ۲). براساس گزارش سازمان بین‌المللی کار (۲۰۰۶)، کودکان کارگر در کشاورزی را می‌توان در ۵ دسته جای داد؛ کار کودکان در مزارع خانوادگی، کار کودکان در مزارع تجاری، قرارداد کار در بخش کشاورزی تجاری، پیوند کار کودکان در کشاورزی و قاچاق و برده‌داری کودکان در کشاورزی (سازمان بین‌المللی کار، ۲۰۰۶، صص ۷۹-۷۲). سازمان بین‌المللی کار (۲۰۰۶) دلایلی که کارفرمایان کودکان را در بخش کشاورزی

۲.۴. اولویت‌های زمین‌های به‌کارگیری کودکان در کارهای

کشاورزی

براساس نتایج (جدول ۱)، دختران در زمین‌هایی از قبیل؛ وجین کردن مزرعه (میانگین - ۴/۵)، چیدن محصول (میانگین - ۴/۱)، آب‌دادن به دام (میانگین - ۳/۹۶) و تمیز کردن جای‌گاه نگه‌داری دام‌ها (میانگین - ۳/۵) بیش‌ترین میزان فعالیت را دارند و در زمین‌هایی از قبیل درو کردن (میانگین - ۱/۴۷)، سم‌پاشی (میانگین - ۱/۴۶)، هموار کردن زمین (میانگین - ۱/۴۳) و آماده‌سازی زمین (شخم‌زدن، دیسک‌زدن و غیره) (میانگین - ۱/۳۱) کم‌ترین فعالیت را دارند.

نتایج تحقیق در خصوص بیش‌ترین زمین‌های فعالیت کودکان کار پسر نشان داد، پسران در زمین‌هایی از قبیل چیدن محصول (میانگین - ۴)، خرمن‌کوبی (میانگین - ۳/۹۷)، انتقال محصول به انبار (میانگین - ۳/۸۴)، وجین کردن مزرعه (میانگین - ۳/۸) و بردن دام به چرا (میانگین - ۳/۷۶) بیش‌ترین میزان فعالیت را دارند و در زمین‌هایی از قبیل هرس نهال (میانگین - ۲/۴)، پشم‌چینی گوسفندان (میانگین - ۲/۴)، تبدیل شیر به فرآورده‌های لبنی و فروش آن‌ها (میانگین - ۱/۷۷) و شیردوشی (میانگین - ۱/۳۸) کم‌ترین فعالیت را دارند.

جدول ۱- اولویت‌بندی زمین‌های فعالیت کودکان دختر و پسر

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

پسر		دختر		اولویت	میانگین	گویه‌ها
اولویت	انحراف معیار	اولویت	انحراف معیار			
۴	۱.۸۲	۱	۱.۷۵	۱	۴.۵	وجین کردن مزرعه
۱	۱.۷۹	۲	۲.۰۰	۲	۴.۱۰	چیدن محصول (باغی، سیزی و صیفی)
۷	۱.۹۱	۳	۰.۶۹	۳	۳.۹۶	آب‌دادن به دام‌ها
۲۹	۱.۷۴	۴	۲.۰۵	۴	۳.۵۰	تمیز کردن جای‌گاه نگه‌داری دام‌ها
۲	۱.۹۴	۵	۲.۰۴	۵	۳.۲۶	خرمن‌کوبی
۶	۰.۸۶	۶	۱.۸۶	۶	۳.۱۰	علوفه‌دادن به دام‌ها
۳۳	۱.۱۶	۷	۱.۸۳	۷	۳.۰۷	تبدیل شیر به فرآورده‌های لبنی و فروش آن‌ها
۳۴	۰.۹۶	۸	۱.۸۵	۸	۲.۵۲	شیردوشی
۵	۲.۰۶	۹	۱.۹۲	۹	۲.۳۷	بردن دام به چرا
۲۲	۱.۷۴	۱۰	۱.۸۰	۱۰	۲.۲۹	نشاکاری
۱۵	۲.۰۰	۱۱	۱.۶۷	۱۱	۲.۰۳	کاشت
۲۰	۱.۸۰	۱۲	۱.۵۰	۱۲	۲.۰۲	چیدن علوفه تازه
۳	۱.۷۸	۱۳	۱.۶۷	۱۳	۲.۰۲	انتقال محصول به انبار
۱۸	۱.۹۶	۱۴	۱.۶۰	۱۴	۱.۹۳	احداث پرچین و حصار برای دام و طیور
۲۳	۱.۸۹	۱۵	۱.۵۶	۱۵	۱.۹۳	فرآوری محصول
۱۰	۲.۰۵	۱۶	۱.۴۹	۱۶	۱.۹۱	حمل علوفه از مزرعه به خانه
۲۵	۱.۹۷	۱۷	۱.۵۷	۱۷	۱.۸۱	واکسیناسیون دام‌ها
۱۳	۱.۷۵	۱۸	۱.۶۱	۱۸	۱.۸۰	کودپاشی
۳۱	۱.۸۳	۱۹	۱.۳۳	۱۹	۱.۷۸	هرس نهال
۲۷	۱.۶۵	۲۰	۱.۴۹	۲۰	۱.۷۵	تعمیر جای‌گاه دام
۲۸	۱.۸۰	۲۱	۱.۵۲	۲۱	۱.۷۵	بازاریابی محصول
۳۲	۱.۸۱	۲۲	۱.۵۲	۲۲	۱.۷۰	پشم‌چینی گوسفندان
۳۰	۱.۸۰	۲۳	۱.۳۳	۲۳	۱.۶۹	درست کردن جوی و پشته
۲۴	۱.۷۷	۲۴	۱.۳۰	۲۴	۱.۶۵	ضدعفونی کردن بذر

پسر			دختر			گویه‌ها
اولویت	انحراف معیار	میانگین	اولویت	انحراف معیار	میانگین	
۲۶	۱,۹۹	۲,۷۴	۲۵	۱,۳۷	۱,۶۴	آبیاری
۱۲	۲,۱۴	۳,۳۷	۲۶	۱,۳۸	۱,۶۲	مبارزه با آفات
۸	۱,۸۵	۳,۵۳	۲۷	۱,۳۸	۱,۶۲	حمل وسایل کشاورزی به مزرعه
۱۹	۱,۸۹	۳,۰۹	۲۸	۱,۲۶	۱,۶۱	بوجاری پدر
۱۷	۱,۸۵	۳,۲۰	۲۹	۱,۱۸	۱,۵۷	بذرپاشی
۱۶	۱,۹۸	۳,۲۲	۳۰	۱,۲۶	۱,۵۱	بسته‌بندی محصول
۱۱	۲,۰۰	۳,۴۰	۳۱	۱,۰۸	۱,۴۷	درو کردن (فقط گندم و جو)
۹	۱,۹۱	۳,۵۲	۳۲	۱,۱۲	۱,۴۶	سم‌پاشی
۲۱	۱,۸۰	۳,۰۰	۳۳	۰,۹۹	۱,۴۳	هموار کردن زمین
۱۴	۱,۹۱	۳,۲۹	۳۴	۰,۸۹	۱,۳۱	آماده‌سازی زمین (شخم‌زدن، دیسک‌زدن)

۳.۴. توصیف علل به‌کارگیری کودکان کار از نگاه گروه-

های مورد مطالعه

نتایج تحقیق در خصوص علل به‌کارگیری کودکان در فعالیت‌های کشاورزی از نگاه کودکان، کارشناسان و والدین در جدول (۲) نشان داده شده است. از نگاه کودکان، والدین اعتقاد دارند که با کار کردن در کودکان احساس مسؤلیت به وجود می‌آید (میانگین - ۴/۳۳)، ارزان بودن استفاده از نیروی کار خانوادگی (میانگین - ۴/۲۵)، زبروزرنگ بودن (سرعت) کودکان در انجام کارها (میانگین - ۴/۲۴)، داشتن اختیار خرید وسایل و ملزومات مورد نیاز که در اولویت نیازهای خانواده نیست (گوشی موبایل و غیره) (میانگین - ۴/۱۷) و گوش به‌حرف بودن کودکان (میانگین - ۴/۱)، از مهم‌ترین دلایل به‌کارگیری آن‌ها در فعالیت‌های کشاورزی می‌باشد.

نتایج، بیان‌گر این است که علل به‌کارگیری کودکان در فعالیت‌های کشاورزی از نگاه سرپرستان به ترتیب عبارت‌اند از: عدم آگاهی والدین از خطرات کار کردن (میانگین - ۴/۱۹)، ارزان بودن استفاده از نیروی کار خانوادگی (میانگین - ۴/۰۶)، گوش به‌حرف بودن کودکان (میانگین - ۳/۹۴)، زبروزرنگ بودن کودکان در انجام کارها (میانگین - ۳/۹۳) و فقر خانواده (میانگین - ۳/۸۹).

به باور کارشناسان نیز ارزان بودن استفاده از نیروی کار خانوادگی (میانگین - ۴/۰۶)، فقر خانواده (میانگین - ۴/۵۳)، وجود پدر و مادر از کارافتاده (میانگین - ۴/۳۱)، کمک به دخل و خرج خانواده (میانگین - ۴/۲۷) و بی‌سوادی پدر و مادر کودکان (میانگین - ۴/۰۳) از مهم‌ترین دلایل به‌کارگیری کودکان در فعالیت‌های کشاورزی و روستایی است.

جدول ۲- اولویت‌بندی علل به‌کارگیری کودکان کار از نگاه خود کودکان، والدین و کارشناسان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

کارشناسان		والدین		کودکان		گویه‌ها
انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۱,۱۶	۴,۰۰	۱,۵۴	۳,۸۰	۱,۴۰	۴,۳۳	ایجاد احساس مسؤلیت
۱,۴۰	۴,۶۰	۱,۷۸	۴,۰۶	۱,۵۲	۴,۲۵	ارزان بودن استفاده از نیروی کار خانوادگی
۱,۱۶	۳,۶۰	۱,۷۱	۳,۹۳	۱,۵۳	۴,۲۴	زبروزرنگ بودن (سرعت) کودکان در انجام کارها
۱,۵۴	۳,۵۸	۱,۷۱	۳,۶۶	۱,۶۹	۴,۱۷	داشتن اختیار خرید وسایل و ملزومات مورد علاقه که در اولویت نیازهای خانواده نیست (گوشی و غیره)
۱,۱۸	۳,۵۸	۲,۴۷	۳,۹۴	۱,۵۲	۴,۱۰	گوش به‌حرف بودن کودکان

کارشناسان		والدین		کودکان		گویه‌ها
انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۱,۳۰	۳,۷۲	۱,۸۰	۳,۵۰	۱,۶۶	۳,۹۶	توقع پایین و انتظارنداشتن دست‌مزد بالا
۱,۳۷	۳,۹۶	۱,۴۶	۳,۵۵	۱,۵۶	۳,۸۰	یادگیری مهارت‌های اجتماعی
۱,۵۴	۳,۶۲	۱,۶۴	۳,۴۸	۱,۷۹	۳,۷۸	بهبتر کردن وضعیت خوراک خانواده
۱,۶۲	۴,۲۷	۱,۵۰	۳,۵۴	۱,۸۷	۳,۷۵	کمک به دخل و خرج خانواده
۱,۳۶	۴,۰۰	۱,۱۸	۴,۱۹	۱,۶۸	۶,۶۹	عدم آگاهی والدین از خطرات کار کردن
۱,۵۴	۴,۵۳	۱,۹۶	۳,۸۹	۱,۸۸	۳,۶۳	فقر خانواده
۱,۵۷	۳,۴۱	۱,۵۹	۳,۰۷	۱,۹۱	۳,۶۱	پس‌انداز کردن درآمد حاصل از کار
۱,۰۹	۳,۹۳	۲,۰۱	۳,۳۲	۱,۹۵	۳,۵۱	عدم کاربرد تحصیلات
۱,۵۹	۳,۰۰	۱,۶۰	۳,۰۹	۱,۸۶	۳,۲۸	تفریح و گذراندن اوقات فراغت
۱,۴۴	۳,۶۷	۱,۶۰	۳,۱۱۸	۱,۷۱	۳,۳۷	بقای خانواده
۱,۴۲	۳,۰۳	۱,۸۲	۱,۷۹	۱,۸۹	۳,۲۳	چشم و هم‌چشمی با سایر همسایه‌ها
۱,۶۱	۴,۰۳	۱,۹۵	۳,۲۴	۱,۸۴	۳,۳۰	بی‌سوادی پدر و مادر کودکان
۱,۳۲	۴,۰۳	۱,۷۷	۲,۹۸	۱,۹۳	۳,۱۷	ادامه شغل پدری
۱,۳۱	۲,۸۳	۱,۸۰	۲,۸۱	۱,۸۰	۳,۰۷	عشق و علاقه کودک به کار کشاورزی
۱,۰۷	۴,۳۱	۱,۹۴	۳,۵۰	۱,۹۰	۲,۸۸	وجود پدر و مادر از کارافتاده
۱,۳۳	۳,۷۳	۱,۹۵	۳,۰۴	۱,۸۳	۲,۷۳	عدم آگاهی کودک از حق و حقوق خود
۱,۲۶	۳,۳۰	۱,۵۱	۲,۵۳	۱,۶۳	۲,۵۱	منفعت‌طلبی پدر و مادر

۴.۴. انگیزه اصلی استفاده از کودکان در فعالیتهای

کشاورزی از نگاه والدین و کارشناسان

نتایج تحقیق در خصوص انگیزه اصلی استفاده از کودکان در فعالیتهای کشاورزی و روستایی از نگاه کارشناسان و والدین در جدول (۳) نشان داده شده است. در این زمینه کارشناسان معتقد بودند که، جلوگیری از اتلاف وقت کودک مهم‌ترین انگیزه والدین از به‌کارگیری کودکان است و

حرفه‌آموزی، خودسازی و کمک‌کردن به کودک و کنترل رفتارهای اجتماعی کودک در اولویت‌های بعدی قرار می‌گیرند. هم‌چنین، سرپرستان نیز بیان داشتند که حرفه‌آموزی کودکان انگیزه بااهمیت‌تری در به‌کارگیری کودکان در فعالیتهای روستایی است. بعد از حرفه‌آموزی خودسازی کودک، جلوگیری از اتلاف وقت کودک و کنترل رفتارهای اجتماعی کودک در اولویت‌های بعدی قرار گرفتند.

جدول ۳- توزیع فراوانی کارشناسان و والدین براساس دیدگاه آن‌ها در خصوص انگیزه اصلی والدین از به‌کارگیری کودکان در

فعالیت‌های روستایی و کشاورزی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

والدین		کارشناسان		طبقات
درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	
۶۰,۸	۷۳	۴۰,۰	۱۲	حرفه‌آموزی
۵۰,۸	۶۱	۲۳,۳	۷	خودسازی و کمک‌کردن به کودک
۴۴,۲	۵۳	۴۳,۳	۱۳	جلوگیری از اتلاف اوقات فراغت
۲۰,۸	۲۵	۱۰,۰	۳	کنترل رفتارهای اجتماعی کودک

۴.۵. مقایسه کودکان دختر و پسر از نظر میزان فعالیت

در کارهای کشاورزی و روستایی

به منظور مقایسه میزان فعالیت کودکان در کارهای کشاورزی و روستایی بین دو گروه دختران و پسران از آزمون من ویت نی استفاده شد. همان‌طور که در جدول (۴) مشاهده می‌شود، بین کودکان دختر و پسر از نظر میزان فعالیت، اختلاف معنی‌داری وجود دارد؛ به گونه‌ای که کودکان پسر فعالیت بیش‌تری در زمینه‌های کشاورزی و روستایی نسبت به دختران دارند.

جدول ۴- مقایسه کودکان دختر و پسر از نظر میزان فعالیت

در کارهای کشاورزی و روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

میزان فعالیت	طبقات	فراوانی	میانگین رتبه‌ها	مقدار من ویت نی	سطح معنی‌داری
					دختر
پسر	۱۲۶	۱۲۴/۶۹			

۴.۶. رابطه بین میزان فعالیت کودکان با متغیرهای

زمینه‌ای

به منظور بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای (ویژگی‌های فردی، اجتماعی و اقتصادی کودکان و سرپرستان آن‌ها) با میزان فعالیت کودکان در فعالیت‌های کشاورزی و روستایی از ضریب هم‌بستگی استفاده شد. همان‌طور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود، بین سن کودکان و میزان فعالیت آن‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛ به گونه‌ای که با افزایش سن کودکان، میزان فعالیت آن‌ها نیز افزایش می‌یابد. همچنین، شایان ذکر است که بین میزان فعالیت کودکان با متغیرهایی از قبیل؛ سن، تحصیلات، سابقه کار، سن سرپرست خانواده، تعداد افراد خانواده، ساعات کاری در هفته، میزان اراضی آبی و تعداد دام سنگین و سبک رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛ به این معنی که با افزایش هر کدام از این متغیرها، میزان فعالیت کودکان نیز افزایش پیدا می‌کند؛ اما این نکته قابل تأمل است که میزان فعالیت با فاصله از شهر، رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد؛ به این معنی که با افزایش فاصله از شهر از میزان فعالیت کودکان در فعالیت‌های کشاورزی کاسته می‌شود.

جدول ۵- هم‌بستگی بین میزان فعالیت کودک با متغیرهای مستقل

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

متغیر	نوع ضریب هم‌بستگی	ضریب هم‌بستگی	سطح معنی‌داری
سن	اسپیرمن	۰/۳۵۶	۰/۰۰۰۱
تحصیلات	اسپیرمن	۰/۳۲۱	۰/۰۰۰۱
تحصیلات پدر	اسپیرمن	۰/۰۳۲	۰/۶۵
تحصیلات مادر	اسپیرمن	-۰/۱۲۵	۰/۵۵
سابقه	اسپیرمن	۰/۵۳۴	۰/۰۰۰۱
سن سرپرست خانوار	اسپیرمن	۰/۳۱۸	۰/۰۰۰۱
تعداد افراد خانواده	اسپیرمن	-۰/۱۲۲	۰/۰۸
ساعات کاری	اسپیرمن	۰/۲۰۳	۰/۰۰۷
فاصله از شهر	اسپیرمن	-۰/۳۷	۰/۰۰۰۱
اراضی آبی	اسپیرمن	۰/۲۶۱	۰/۰۰۱
اراضی دیم	اسپیرمن	۰/۱۴۶	۰/۵۶
تعداد دام سبک	اسپیرمن	۰/۲۱	۰/۰۰۶
تعداد دام سنگین	اسپیرمن	۰/۱۳۲	۰/۰۵۸

۷.۴. متغیرهای مؤثر بر میزان به‌کارگیری کودکان در

فعالیت‌های روستایی و کشاورزی

به منظور بررسی عوامل مؤثر بر میزان فعالیت کودکان در فعالیت‌های کشاورزی و روستایی از رگرسیون استفاده شد که شرایط استفاده از رگرسیون مثل نرمال بودن جامعه و مقدار دوربین و اتسوس (۱,۶۵) وجود داشت. به این منظور، متغیرهایی از قبیل سن، تحصیلات، تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، سابقه کار، سن سرپرست، تعداد افراد خانواده، میزان درآمد کشاورزی، ساعات کاری در هفته، میزان مزد دریافتی،

اراضی آبی، اراضی دیم، تعداد دام سبک، تعداد دام سنگین و فاصله از شهر به معادله وارد شد. نتایج نشان داد که متغیرهای سن، تحصیلات مادر، سابقه کار، سن سرپرست خانوار، ساعات کاری در هفته، تعداد دام سنگین و سبک و فاصله از شهر معنی‌دار شدند. همان‌طور که در جدول (۶) مشاهده می‌شود، این متغیرها در مجموع، توان پیش‌گویی ۶۹ درصد از متغیر وابسته؛ یعنی میزان فعالیت را دارند. بنابر نتایج به‌دست‌آمده، معادله رگرسیونی آن عبارت است از:

$$Y = 89/59 + 1/32(X) - 18/03(X^2) + 0/79(X^3) + 0/45(X^4) + 0/427(X^5) + 1/35(X^6) + 0/362(X^7) - 1/326(X^8)$$

جدول ۶- متغیرهای مؤثر بر میزان به‌کارگیری کودکان در فعالیت‌های روستایی و کشاورزی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

Sig	مقدار T	ضرایب استاندارد شده (بتا)	ضرایب استاندارد نشده (B)	ضریب ثابت
۰,۰۰۶	۲,۸۵		۸۹,۵۹	
۰/۰۴	۰,۵۴	۰,۰۸۴	۱,۳۲	سن
۰,۱۶	۱,۴۱	۰,۱۹	۹,۱۲	تحصیلات
۰,۹۷	۰,۰۳	۰,۰۰۴	۰,۱۷	تحصیلات پدر
۰,۰۱	-۲,۴۵	-۰,۲۶	-۱۸,۰۳	تحصیلات مادر
۰,۰۰۰	۴,۴۶	۰,۵۷	۰,۷۹	سابقه کار
۰/۰۳	۰,۹۰	۰,۱۲	۰,۴۵	سن سرپرست
۰,۳۵	-۰,۹۳	-۰,۱۹	-۵,۲۴	تعداد افراد خانواده
۰,۱۰	-۱,۶۵	-۰,۲۲	-۰,۶۵	میزان درآمد کشاورزی
۰/۰۳	۱,۸۰	۰,۲۱	۰,۴۲	ساعات کاری در هفته
۰,۶۳	۰,۴۷	۰,۰۵	۱,۰۳	میزان مزد دریافتی
۰,۴۳	۰,۷۸	۰,۲۰	۴,۳۵	اراضی آبی
۰,۹۳	۰,۰۸	۰,۰۳	۰,۴۷	اراضی دیم
۰,۰۵	۲,۰۰	۰,۲۹	۱,۳۵	تعداد دام سبک
۰/۰۴	۲,۰۰	۰,۲۲	۰,۳۶	تعداد دام سنگین
۰/۰۴	-۲,۰۹	-۰,۲۵	-۱,۳۲	فاصله از شهر
	Sig=۰/۰۰	F=۶/۲۵	R ² = ۰/۶۹	R=۰/۸۳

۵. بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج، متوسط سن کودکان کار در جامعه مورد مطالعه پایین است (۱۴ سال)؛ زیرا طبق ماده ۷۹ قانون کار جمهوری اسلامی ایران، اشتغال کودکان زیر ۱۵ سال ممنوع می‌باشد. نتایج تحلیل هم‌بستگی نشان داد که بین سن کودکان و میزان فعالیت آن‌ها در زمینه‌های کشاورزی، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت بین سن کودکان و میزان کار محول‌شده به آن‌ها، ارتباط

مثبت و مستقیمی وجود دارد. نتایج فوق با یافته‌های گروتیرت و کانبر (۱۹۹۵)، کاستر و ادکویا (۲۰۱۴)، اوکیاکیپرا و اودیروکوا (۲۰۰۶) هم‌خوانی دارد. نتایج مطالعات این محققان نشان داد که بین سن کودک و میزان حجم کار، رابطه مثبت وجود دارد. بنابراین، هرچه سن کودک بیش‌تر باشد، میزان امور محول‌شده به آن‌ها در مناطق روستایی و در بخش کشاورزی بیش‌تر است.

امر سبب گرفتارشدن کودکان کشاورزی در دور باطل کودکان کار، حتی در نسل‌های متوالی می‌باشد.

از یافته‌های تحقیق می‌توان چنین استنباط کرد که بالابودن سن سرپرستان (متوسط ۴۹ سال) و در نتیجه، کاهش میزان توانایی آن‌ها نسبت به انجام صحیح امور کشاورزی و روستایی (باید در نظر داشت که شغل کشاورزی از جمله مشاغل سخت و پرخطر است)، والدین را مجبور به استفاده از کودکان در انجام امور می‌کند. شایان ذکر است نتایج تحلیل هم‌بستگی نیز این امر تأیید می‌کند؛ زیرا بین سن سرپرستان و میزان فعالیت کودکان، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این نتیجه با یافته‌های گروتیرت و کانبر (۱۹۹۵)، کاستر و ادکویا (۲۰۱۴)، اوکپاکپرا و اودیروکوا (۲۰۰۶) هم‌خوانی دارد.

براساس یافته‌ها، کمبود قدرت مالی خانوار (متوسط ۱۰۰ میلیون ریال در سال) باعث عدم توانایی در به‌کارگیری کارگر روزمزد از جانب این خانوارها می‌شود؛ به عبارت دیگر، یکی از عوامل اصلی و تعیین‌کننده گرفتارشدن کودکان روستایی در تله دور باطل، پایین‌بودن قدرت اقتصادی خانوارهای روستایی است و طبق دور باطل مربوطه، این امر در نسل‌های بعدی نیز قربانی‌های بیش‌تری را به صورت فرآیند پویا به علت کاهش قدرت مالی در بر می‌گیرد که می‌توان گفت مهم‌ترین عامل حرکت روستاها به سمت توسعه‌نیافتگی و در نهایت، متروکه‌شدن آن‌ها می‌باشد.

بر پایه یافته‌های تحقیق، متوسط ساعت کاری کودکان در حدود ۳۳ ساعت در هفته است؛ به عبارتی، متوسط ساعت کاری کودکان در روز، حدود ۵ ساعت است. این میزان ساعت کار در روز برای کودکان زیر ۱۵ سال بسیار سنگین و سبب خستگی بیش‌تر آن‌ها می‌شود؛ به طوری که مجبور به استراحت و رفع خستگی و کوفتگی در سایر ساعات روز می‌شود. پس با این استنباط، تمام طول روز را درگیر کار هستند. نتایج تحلیل هم‌بستگی نشان داد که بین میزان فعالیت کودکان با میزان اراضی آبی و تعداد دام سنگین و سبک خانواده آن‌ها، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛ به این معنی که با افزایش سطح زمین آبی و داشتن تعداد دام سنگین و سبک بیش‌تر، میزان فعالیت کودکان نیز افزایش پیدا می‌کند که این مسأله امری منطقی جلوه می‌کند؛ زیرا داشتن زمین آبی، نیازمند کار بیش‌تری است و همین مسأله نیز در زمینه داشتن تعداد دام بیش‌تر نیز صدق می‌کند.

براساس یافته‌های حاصل از مطالعه ۶۱/۲ درصد کودکان کار روستایی را پسران و ۳۸/۸ درصد از کودکان کار را دختران شامل می‌شوند که به نظر می‌رسد، این امر تفاوت در قدرت جسمی پسران جهت قادربودن در انجام صحیح امور محول شده کشاورزی می‌باشد. نتایج آزمون من ویت نی به منظور مقایسه میزان فعالیت کودکان پسر و دختر نیز نشان داد که پسران فعالیت بیش‌تری نسبت به دختران دارند که تأییدکننده امر فوق است. همچنین، نتایج نشان داد که حتی نوع فعالیت کودکان دختر و پسر از هم متمایز است؛ به طوری که پسران روستایی در انجام امور کشاورزی خارج از منزل و دختران روستایی بیش‌تر در انجام امور منزل مشغول هستند که این استدلال را می‌توان از شغل مادران آینده نیز به دست آورد (با این فرض که دختران دیروز همان مادران امروز هستند و بیش از ۹۷ درصد از این مادران، طبق آمار به‌دست‌آمده دارای شغل خانه‌داری می‌باشند). نتایج مطالعه با یافته‌های ادیاتی و همکاران (۲۰۰۳)، کملا و کیونلند (۲۰۰۶) و صفا و همکاران (۲۰۱۱) هم‌خوانی دارد. ادیاتی و همکاران (۲۰۰۳)، کملا و کیونلند (۲۰۰۶) در مطالعات خود به این نتیجه دست یافتند که کودکان پسر در تمام رده‌های سنی ۵ تا ۱۷ سال تقریباً در تمام فعالیت‌های کشاورزی بیش‌تر از دختران درگیر هستند. کودکان پسر ۱۴ تا ۱۷ سال در آماده‌سازی زمین، کاشت و وجین درگیر هستند و کودکان دختر در همین رده سنی بیش‌تر در برداشت، حمل و نقل و فرآوری این‌گونه گیاهان تولیدی، شرکت می‌کنند. همچنین صفا و همکاران (۲۰۱۱) نشان دادند، پسران بیش‌تر از دختران در کارهای کشاورزی شرکت می‌کنند و بیش‌تر علت کار آن‌ها کمک به پدران خود و ایفای نقش در تأمین هزینه‌های خانواده است. یافته‌های پژوهش در خصوص سطح تحصیلات سرپرستان کودکان کار نشان داد که ۶۷٫۳ درصد سرپرستان خانوار یا فاقد سواد هستند یا سواد آن‌ها در حد خواندن و نوشتن است. این امر گویای این مطلب است که بیش از دو‌سوم جامعه سرپرستان به هیچ وجه سواد کافی ندارند و به همین دلیل، افق دید آن‌ها نسبت به ادامه تحصیل فرزندانشان بسیار پایین است. بنابراین، از طرفی هم وابستگی آن‌ها فقط به شغل کشاورزی (نه کارمندی و غیره به دلیل عدم سواد کافی) و پایین‌بودن سطح درآمد حاصله خانوار مجبور به استفاده از کودکان در انجام امور کار کشاورزی می‌باشند و این

است. از این رو، باید با تحقیقات بیش‌تر راه اصلاح روند و قوانین را در پیش گرفت. در ادامه با توجه به مباحث فوق پیشنهادهایی جهت اصلاح وضعیت منطقه مورد مطالعه ارائه می‌شود:

✓ با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از میانگین درآمد خانوارهای روستایی (کم‌تر از ۱۰۰ میلیون ریال در سال) و از طرفی هم نداشتن شغل دوم در میان سرپرستان کودکان مورد مطالعه، توصیه می‌شود که با ایجاد تنوع در منابع درآمدی روستاییان با آموزش کسب‌وکار در روستا میزان درآمد خانوارهای روستایی را ارتقا داده تا سرپرستان به جای به‌کارگرفتن اجباری کودکان خود از کارگران ماهر استفاده کنند تا از این طریق به کودکان خود فشار کم‌تری وارد کنند و از این طریق از تله دور باطل فرار کنند و از طرفی، بهره‌وری و عملکرد را در کشاورزی منطقه افزایش دهند.

✓ مشاهده شد که با افزایش سن کودک و به مراتب، افزایش میزان توانایی آن، میزان حجم کار محول‌شده به وی نیز افزایش یافت؛ به طوری که سنین ۱۵ تا ۱۷ سال بیش‌ترین حجم کاری را به خود اختصاص داد، این در حالی است که تنها راه خروج از دور باطل، ادامه تحصیل می‌باشد و برای موفقیت تحصیلی باید در این سن از حجم کار کاسته شود، از این رو، پیشنهاد می‌شود نسبت به آگاه‌سازی والدین نسبت به اولویت‌دادن به ادامه تحصیل کودکان اقدام شود.

✓ خانوارهایی که از میزان زمین آبی و دام‌های بیش‌تر برخوردارند، مسلماً میزان درآمد آن‌ها نیز بالاست؛ اما مشاهده شد که این خانواده‌ها برای انجام کارهای کشاورزی از کودکان بیش‌تر استفاده می‌کنند. از این رو، تنها عامل به‌کارگیری این خانوارها از کودکان عدم آگاهی از خطراتی است که در حال و آینده گریبان‌گیر کودکان خواهد شد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود به صورت جداگانه این افراد را جمع کرده و صرفاً برای آگاه‌سازی آن‌ها از خطرات مربوط تا اشتغال‌زایی و افزایش درآمد خانوار تصمیماتی گرفته شود.

✓ کودکان به عنوان بخش مهمی از نیروی کار کشاورزی، معمولاً در برنامه‌های توسعه روستایی مورد غفلت و بی‌مهری قرار می‌گیرند. بنابراین توصیه می‌شود که مسؤولان امر در برنامه‌های توسعه‌ای خود، کودکان را

بنابراین، کودکان سرپرستانی که دام بیش‌تری داشته و زمین آبی بیش‌تری دارند، فعالیت بیش‌تری هم دارند. نتایج فوق با یافته‌های صدیقی و پاترینوس (۱۹۹۵) هم‌سو است. صدیقی و پاترینوس (۱۹۹۵) در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که رابطه مثبتی بین کار کودکان و اندازه زمین وجود دارد؛ به این معنی که هرچه قدر اندازه زمین بزرگ‌تر باشد، میزان تمایل کودکان در بازار کار بیش‌تر می‌شود. البته این نتیجه این تناقض را ایجاد می‌کند که مگر نباید زمین و دام بیش‌تر، وضعیت اقتصادی خانوار را بالاتر ببرد و کودکان کم‌تر به کار گرفته شوند؟ از این رو، باید در کنار عامل اقتصادی به دنبال عواملی دیگری نیز بود.

با توجه به نتایج تحقیق در خصوص علل به‌کارگیری کودکان در فعالیت‌های کشاورزی از نگاه گروه‌های مورد مطالعه، می‌توان این‌گونه استدلال کرد که از نگاه هر سه گروه، تشابهاتی می‌توان پیدا کرد؛ زیرا هر سه گروه معتقدند که ارزان بودن استفاده از کودکان برای والدین، مهم‌ترین دلیل استفاده سرپرستان از کودکان خود است. هم‌چنین، والدین در ازای کاری که کودکان آن‌ها انجام می‌دهند، پولی به آن‌ها نمی‌دهند و همین امر موجب شده که درآمد بیش‌تری نصیب خانواده شود و در پول والدین صرفه‌جویی شده و سبب افزایش سطح اقتصادی خانوار در کوتاه‌مدت شود. نتایج فوق با یافته‌های ال‌گیلانی و هم‌کاران (۲۰۰۷)، حلمی و اسماعیلی (۲۰۰۵) مطابقت دارد. ال‌گیلانی و هم‌کاران (۲۰۰۷) معتقدند که کارفرمایان به دلیل این‌که کودکان نیروی کار ارزان‌تر، مطیع‌تر، مدیریت آن‌ها آسان‌تر است و هم‌چنین چون کودکان از حقوق خود آگاهی ندارند، آن‌ها را به نیروی کار بزرگ‌سال ترجیح می‌دهند. هم‌چنین، در مطالعه‌ای که در مصر حلمی و اسماعیلی (۲۰۰۵) انجام دادند، بیان کردند که فقر علت اصلی کار کودکان است. بیش‌تر کودکان اظهار داشتند که به منظور حمایت از خانواده خود و تأمین نیازهای اولیه خانواده کار می‌کنند.

در مجموع، چنین می‌توان نتیجه گرفت که پدیده کار کودک غیرقابل توقف؛ ولی اصلاح‌شدنی است؛ زیرا ریشه‌کنی فقر و به‌خصوص فقر روستایی تا کنون از عهده بشر برنیامده است. دلیل اصلی آن هم می‌تواند این باشد که این به‌کارگیری ریشه‌های فرهنگی و اعتقادی نیز دارد که چالش را برجسته‌تر کرده است. در قیاس غرب و شرق و هم‌چنین روستا و شهر چنین چالشی قابل انتظار و چنین پدیده‌ای غیرقابل حذف

یادداشت‌ها

1. International labor organization
2. World Bank
3. Ahmed, Hill, Smith, Wiesmann & Frankenberger
4. Forastieri
5. Food and Agriculture Organization
6. Nielsen
7. Weiner, Burra & Bajpai
8. Patrinos & Shafiq
9. Lioyd & Brandon
10. Grootaert
11. Menon, Perali & Rosati
12. El-Gilany, Khalil & El-Wehady
13. Similer, Mukherjee, Dava & Datt
14. Patrinos & Psacharopoulos
15. Levison, Moe & Knaul
16. Binder & Scrogin
17. Sidiqi & Patrinos
18. Coster & Adekoya,
19. Canagarajah & Coulombe
20. Okpukpara & Odurukwa
21. Adoeti, Coster & Gbolagun
22. Grootaert & Kanbur
23. Nkamleu & Kielland
24. Safaa, Asmaa, Mohamed Ekram, Abdel & Doaa
25. Glory and Nsikak
26. Canadian international development agency

نادیده‌نگیرند و با دخیل کردن مشارکت آن‌ها، برنامه‌هایی را برای خروج کودکان از تله باطل فقر در نظر بگیرند تا از این طریق نسبت به حذف پویایی این چرخه باطل اقدام و در درازمدت شاهد افزایش سطح توسعه‌یافتگی دهستان باشیم. توسعه فضاهای تفریحی، فرهنگی و ورزشی و گنجاندن برنامه‌های آموزشی تابستانه در برنامه‌های آموزشی کشاورزان می‌تواند راه‌گشا باشد.

کتابنامه

1. Adeoti, A. I., Coster, A. S., & Gbolagun, A. O. (2013). Child farm labour in rural households of south-west, Nigeria. *Global Journal of Human-Social Science Research*, 13(1), 12-22.
2. Agha Nasiri, M. (1391/2012). A review of the agriculture sector investment in four development programs. *Economic Journal (Monthly Issues and Economic Policies)*, 12(4-5), 61-78. [In Persian]
3. Ahmed, A. U., Hill, R. V., Smith, L. C., Wiesmann, D. M., & Frankenberger, T. (2007). *The world's most deprived. Characteristics and causes of extreme poverty and hunger*. Washington: International Food Policy Research Institute.
4. Binder, M., & Scrogin, D. (1999). Labor force participation and household work of urban schoolchildren in Mexico: Characteristics and consequences. *Economic Development and Cultural Change*, 48(1), 123° 154.
5. Canadian International Development Agency (CIDA). (2006). *Children contribution to working and caring for the land: the linkage between agriculture and children rights*. Retrieved 20 July 2014 from <http://www.cida.gc.ca>, 1-13
6. Canagarajah, S., & Coulombe, H. (1998). Child labor and schooling in Ghana. *Policy Research Working*, 1844, 1-44.
7. Coster, A. S., & Adekoya, M. I. (2014). Determinants of child labour and schooling in rural farming households in Ogun State, Nigeria. *Asian Journal of Agriculture and Food Science*, 2(4), 278-288.
8. Edet, G. E., & Etim, N. A. A. (2013). Child labour in agriculture among poor rural households: some issues and facts. *European Journal of Physical and Agricultural Sciences*, 1(1), 1-7.a
9. El-Gilany, A., Khalil, A., & El-Wehady, A. (2007). Epidemiology and hazards of student labor in Mansoura, Egypt. *Eastern Mediterranean Health Journal*, 13(2), 347-363.
10. Forastieri, V. (2002). *Children at work: health and safety risks*. International Labour Organization.
11. Grootaert, C. (1998). *Child labor in Cote d'Ivoire: incidence and determinants* (Vol. 1905). Washington: World Bank Publications.

12. Grootaert, C., & Kanbur, R. (1995). Child labor: An economic perspective. *International Labor Review*, 134(2), 187° 203.
13. Habibi, T. (1381/2002). The cash on the CRC / legal review. *Journal of Strategic Studies of Women*, 16, 1-10. [In Persian]
14. International labor organization. (2000). Safety and health in agriculture. 88 (1). Retrieved 15 July 2014 from [http:// www.ilo.org/ipec](http://www.ilo.org/ipec).
15. International labor organization. (2010). Accelerating action against child labour, Report of the Director-General. *International Labour Conference, 99th Session*. Retrieved 29 June 2014 from [http:// www.ilo.org/ipec](http://www.ilo.org/ipec).
16. International labor organization. (2014). *Child Labor in Agriculture*. Geneva: International Labor Organization.
17. International Labour Organization. (2006). *Tackling hazardous child labour in agriculture Guidance on policy and practice*. International Labour Organization.
18. International Labour Organization. (2015). *World Report on Child Labour 2015: Paving the Way to Decent Work for Young People*. International Labour Organization.
19. Kalantari, S., & Kiani, M. (1385/2006). A comparative study of child labor in developed countries and developing world with an emphasis on Human Development Index. *Political and Economic Monthly Periodical Journal*, 231-232, 202-295. [In Persian]
20. Kotb, S. A., Mohamed, A. G., Abdel Khalek, E. M., & Yones, D. A. (2011). Agricultural labor among school children in rural Assiut, Egypt. *Life Science Journal*, 8(2), 423-439.
21. Levison, D., Moe, K. S., & Knaul, F. M. (2001). Youth education and work in Mexico. *World Development*, 29(1), 167-188.
22. Lloyd, C. B., & Gage-Brandon, A. J. (1994). High fertility and children's schooling in Ghana: Sex differences in parental contributions and educational outcomes. *Population Studies*, 48(2), 293-306.
23. Menon, M., Perali, F., & Rosati, F. (2005). The shadow wage of child labour: An application to Nepal. *Understanding Children's Work: An Inter-Agency Research Cooperation Project*. Rome, University of Rome, Faculty of Economics
24. Nielsen, H. (1998). Child labor and school attendance: Two joint decisions. *University of Aarhus, Denmark, CLS Working Paper Series*, 98, 1-32.
25. Nkamleu, G. B., & Kielland, A. (2006). Modeling farmers' decisions on child labor and schooling in the cocoa sector: a multinomial logit analysis in Côte d'Ivoire. *Agricultural Economics*, 35(3), 319-333.
26. Okpukpara, B. C., & Odurukwe, N. (2006). Incidence and determinants of child labour in Nigeria: Implications for poverty alleviation. *African Economic Research Consortium* (156), 1-45.
27. Patrinos, H. A., & Shafiq, M. N. (2008). A positive stigma for child labor?. *World Bank Policy Research Working Paper Series*, 4697, 1- 14.
28. Patrinos, H., & Psacharopoulos, G. (1997). Family size, schooling and child labor in Peru: An empirical analysis. *Journal of Population Economics*, 10(4), 387° 405.
29. Siddiqi, F., & Patrinos, H. A. (1995). Child labor: Issues, causes and interventions. *Human Resource Development and Operation Policy Working Paper Series*, 56, 1-14.
30. Similer, K. R., Mukherjee, S., Dava, G. L., & Datt, G. (2004). Rebuilding after war: Micro- level determinants of poverty reduction in Mozambique. *Washington, dc IFPRI Research Report: International food policy research institute*.
31. Weiner, M., Burra, N., & Bajpai, A. (2006). *Born unfree - child labour, education, and the state in India*. New Delhi: Oxford University Press.
32. World Bank. (2003). *Timor-leste poverty assessment. Poverty in a new nation: Analysis for action*. Washington, DC.

33.

Contexts Analysis and Study of Causes of the Exploitation of Children in Agricultural Activities (Case Study: Mahidasht Dehestan of Kermanshah County)

Faranak Karamian ^{*1} – Aliasghar Mirakzadeh²- Kiumars Zarafshani³

1- MSc. Student, in Rural Development, Razi University, Kermanshah, Iran.

2- Assistant Prof. in Agricultural Education and Extension, Razi University, Kermanshah, Iran.

3- Associate Prof. in Agricultural Education and Extension, Razi University, Kermanshah, Iran.

Received: 20 October 2015

Accepted: 18 July 2016

Extended abstract

1. INTRODUCTION

In many low-income countries, agriculture forms a large portion of economic activities and a high proportion of employment. Boys and girls throughout history have formed part of the agricultural workforce. Major part of the food and drink that we consume, are produced by child labor in agricultural activities, that this phenomenon is more common in developing and developed countries.

2. THEORETICAL FRAMEWORK

Child labor is a persistent problem worldwide, especially in developing countries. Children form over half the world's population and play a significant role in agriculture. Article I of the Convention on the Rights of the Child, "child" is to be defined: A child is human beings under the age of eighteen years, unless according to the law applicable to the child, the age of Maturity is detected fewer. The reasons why employers hire children in the agricultural sector can be divided into 5 categories, which include the following: 1- Lack or non-enforcement of regulations and laws; 2- Children as a cheap source of labour; 3- Rural development and employment; 4- Fair globalization and access to international markets; 5- The global agri-food industry and child labour, and the role of consumers. In general we can say that the main causes of child labor in agricultural activities, including economic factors (poverty, unemployment, the gap, children as cheap labor), social factors (lack of child protection laws, lack of child protection organizations, obedient children and their easy management), family factors (family size, parental awareness of children's needs), and cultural factors (false beliefs as children as a source of income, the need for participation of children in agriculture, keeping the family tradition and limited access to education).

3. METHODOLOGY

Purpose of this research is contexts analysis and study of causes of the exploitation of children in agricultural activities in rural areas. The population included three groups. The first group includes children 5 to 18 years (N=934), the second group includes parents that their children work on farms, and the third group includes experts who are relevant to child labor (N=30). In the first group (children), a sample of 272 members was selected using Krejcie and Morgan (1970) sampling table and the stratified random sampling method with proportional allocation. In the second group (parents), due to the lack of accurate statistics about the parents, purposeful sampling was used. In the third group, (experts) the enumeration is done. Data were collected through structured questionnaire that its validity is confirmed by expert s panel and its reliability was assessed by Cranach s alpha (Causes = 0/83 and children's activities = 0/95). The collected data were analyzed through SPSS¹⁸.

4. DISCUSSION

Based on the results, girls most active in areas such as weeding out the field (average = 4/5), picking product (average= 4/1), water the animals (average= 3/96) and cleaning the place of animals (average= 3/5) and boys most active in areas such as picking product (average= 4), thrashing (average= 3/97), transferring product to the warehouse (average= 3/84). The reasons for employing children, according to research results, are expressed as creating accountability (average= 4/33), cheap use of children (average= 4/25), being clever and agile (average= 4/24). While parents noted factors such as lack of parent s awareness of the dangers of child labor (average= 4/19), being cheap (average= 4/06) and being obedient (average= 3/94). The experts said that the main reason for using child labor such as being cheap use of family labor

(average= 4/6), family poverty (average= 4/53) and the disabled their parents (average= 4/31). According to the results of research on the causes of exploitation of children in agricultural activities from the perspective of the three groups, it might be argued that similarities can be found at all three groups. Because all three groups believe that cheaper the use of children for parents, the main reason is their use of children. Because parents do not give to children money against what they do and this the cause is that more income Given the family. Results correlation analysis shows that there is a significant positive relationship among the children's activities with amount of irrigated land and their families light and heavy livestock; that's mean with increasing levels of irrigated land and having more light and heavy livestock, increase the children's activities that this is the logical because having irrigated land needs more work and this also applies about more livestock.

5. CONCLUSION

According to the results, the average income of rural households (Less than 100 million riyals in the year) on the other hand, lack a second job in the child custody case, recommend the diversification of sources of rural income with business education in rural areas has improved the income of rural households, that parent use of skilled workers instead the use of forced their child. in this way make less pressure to their children, escape from vicious trap and also increase productivity and performance in rural areas. It was observed that with the increase of age and the increase in their ability, Increased The volume of work assigned to them, As the ages of 15 to 17 years had most workloads. However, the continuing education is the only way out of the vicious circle and to academic success reduce the workload in this age, therefore it is suggested the action to alert parents in to preference children's education.

Key words: Agricultural, rural, children, child labor, Mahidasht.

How to cite this article:

Karamian, F., Mirakzadeh, A.A. Zarafshani, K. (2016). Contexts analysis and study of causes of the exploitation of children in agricultural activities (Case study: Mahidasht Dehestan of Kermanshah County). *Journal of Research & Rural Planning*, 5(3), 163-178.

URL <http://jrpp.um.ac.ir/index.php/RRP/article/view/50793>

ISSN: 2322-2514

eISSN: 2383-2495

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی